



השיעור מתקיים
בכל יום ראשון בשעה 20:15
בבית המדרש 'חוה דעת' רחוב אנסי 1 ירושלים

השיעור השבועי של מו"ר הגאון הגדול
רבי דוד יוסף שליט"א

גליון 246

עורך ראשי: הרב אריאל סגרון

פרשת תזריע

פסקי הלכות ליל הסדר

מלוקט משיעוריו וכתביו של מו"ר ועט"ר בעל ה'הלכה ברורה'

הגאון הגדול רבי דוד יוסף שליט"א

ראש בית המדרש 'חוה דעת' ירושלים

נושאים: עריכת שלחן הסדר | דיני היין למצות ארבעה כוסות | המצה הראויה למצות אכילת מצה | דיני הסיבה | פרטי סדר ליל פסח

עריכת שלחן הסדר

א. עורכים שלחן הסדר בערב פסח מבעוד יום. ויש להשתדל לסדר השלחן בכלים נאים, ויש נוהגים להניח כוס גדולה באמצע השלחן, וקוראים אותה 'כוס של אליהו'.

ב. מניחים על השלחן קערה, ובה מכל המצוות של סדר ליל פסח: שלוש מצות שלמות [שתים ללחם משנה, ואחת ל'יחץ']. מרור [תמכא]. כרפס. חרוסת. חזרת. וכן שני תבשילין. ונוהגים לקחת לשני תבשילין אלו, בשר זרוע צלוי וזכר לקרבן פסח, וביצה שלוקה וזכר לקרבן חגיגה.

ג. שכח לצלות את בשר הזרוע מבעוד יום, יצלנו בליל פסח. ובכל אופן אסור לאכול את בשר הזרוע צלי בליל פסח, אלא יאכלוהו למחרת ביום טוב של פסח. אבל לא ישאירוהו לאחר יום טוב, שנמצא אם כן שנצלה בליל פסח שלא לצורך יום טוב.

ד. צריך להיזהר לבדוק היטב את החסה והכרפס מתולעים. ולשוטפם ולנקותם כראוי. ואין לשרותם בחומץ משום שנעשים כבושים, ואין יוצאים ידי חובה בכבוש.

ה. המצה שיוצאים בה ידי חובה בליל פסח, צריכה להיות שמורה משעת קצירה. והיינו שנשתמרו החיטים משעת קצירה שלא יתערבו בהם מים. ואם אין מצה שמורה משעת קצירה, יוצאים ידי חובה במצה השמורה משעה שנטחנו החטים. ובשאר ימי הפסח אין צריך להקפיד על מצה שמורה. ויש שנהגו להחמיר לאכול מצה שמורה בשעת קצירה בכל שבעת ימי הפסח. ואם ירצו לבטל מנהגם יעשו 'התרת נדרים' על כך.

ו. מצוה מן המובחר ללוש ולאפות את המצה שהיא לצורך ליל פסח, בערב פסח אחר חצות היום אך אין זה מעכב, ויוצאים ידי חובה אף במצה שנאפית כמה ימים קודם.

ז. להיות שהלכות אפיית המצות מרובות הן, ראוי ונכון לאפות המצות בפיקוח של תלמיד חכם מובהק הבקי בהלכות לישת ואפיית המצות. ח. לכתחילה ולמצווה מן המובחר, יש לחזר אחר מצה שמורה עבודת יד, שנעשתה על ידי אנשים יראי שמים הבקיאים בהלכה. ויש להיזהר מאוד שלא לקנות מצה שמורה בשוק, כשאין ידוע שנעשתה על פי כללי ההלכה, ותחת פיקוח תלמיד חכם מובהק הבקי בהלכה.

הלכות ארבע כוסות

ט. חכמים תיקנו שתיית ארבע כוסות בסדר ליל פסח. וצריך לשתותם על הסדר שנתקנו, והיינו שישתה כוס ראשונה על הקידוש, כוס שניה על ההגדה, כוס שלישית של ברכת המזון וכוס רביעית על ההלל. אבל אם שתאם שלא כסדר - לא יצא ידי חובתו. ומנהג הספרדים ועדות המזרח לברך 'הגפן' על הכוס הראשונה, ופוטרים את השניה. וחוזרים ומברכים 'הגפן' על הכוס השלישית שאחר ברכת המזון ופוטרים את

הרביעית.
י. נשים חייבות בשתיית ארבע כוסות ובכל מצוות ליל פסח. ומצוה לתת יין גם לפני הקטנים שהגיעו לגיל חינוך ומבינים בסיפור יציאת מצרים, אך אין חובה לתת לפנייהם רביעית יין. ומכל מקום טוב להחמיר לתת לפנייהם רביעית של מיץ ענבים שאין בו חשש שכרות, או שיישנו משום כך. ומצוה לחלק לתינוקות קליות ואגוזים ומיני מתיקה כדי שלא יישנו, ויראו שינוי וישאלו.

יא. גם מי שהיין מזיקו או ששונא את היין, צריך לדחוק עצמו לשתות ארבע כוסות בליל פסח. ויכול להקל לשתות יין מבושל או יין צמוקים [אף שלכתחילה אין לשתותם בארבע כוסות] או מיץ ענבים. ואם על ידי שתיית ארבע כוסות יש חשש שיבוא לידי חולי פנימי או יפול למשכב, הרי הוא פטור מארבע כוסות ויקדש על הפת.

היין לארבע כוסות

יב. מצוה לקחת יין אדום לארבע כוסות. ומנהג הספרדים לקחת יין אדום אפילו אם היין הלבן משובח ממנו. אבל אם יש לו יין שאינו לבן יותר מדי, והוא משובח מן האדום, עדיף. ובשעת הדחק יוצא ידי חובה גם ביין לבן.

יג. מותר לקחת יין מפוסטר לארבע כוסות. וכן מותר לכתחילה לקחת מיץ ענבים טבעי מפוסטר. ואדרבה, אם חושש פן תגרום לו שתיית היין להפרעה בקיום מצוות הסדר, עליו להעדיף מיץ ענבים שאינו משכר.

יד. בשעת הדחק כשאין לו אלא יין מבושל, או יין שנעשה מצימוקים שנתבשלו עם מימיהם וסננם, רשאי לקחתם לארבע כוסות. אבל יין מבושל שנעשה סמין מאד מחמת שנתבשל הרבה, אין יוצאים בו ידי חובה. ויין שנעשה על ידי שריית צימוקים במים שלשה ימים מעת לעת, עדיף מיון מבושל ומיין שנעשה מצימוקים שנתבשלו. לפיכך סדר הקדימה בסוגי יין הוא: א. יין אדום או מיץ ענבים אדום (אפילו מפוסטר). ב. יין שנעשה מצימוקים ששרו במים שלשה ימים מעת לעת. ג. יין מבושל, או יין שנעשה מצימוקים שנתבשלו, או יין לבן.

טו. מותר לקחת יין של שביעית לארבע כוסות, אך יש להיזהר שלא ישפוך מיין זה באמירת עשרת המכות, כנהוג, שהרי נאמר 'לאכלה', ולא להפסד. טז. יש לנהוג בכוסות של ארבעה כוסות כל דיני כוס של ברכה. וארבעה דברים נאמרו בכוס של ברכה, טעון: שטיפה, הדחה, חי ומלא.

יז. 'שטיפה והדחה' - שטיפה הכוס מבחוץ והדחתו מבפנים. ואם הכוס נקי, מן הדין אינו צריך שטיפה והדחה. ומכל מקום על פי הסוד שוטפים ומדיחים את הכוס גם כשהוא נקי. וצריך שלא יהיה פגום, והיינו שלא טעמו מן היין שבתוכו בהיותו בכוס קודם לכן. ואם הוסיפו על היין שבכוס מעט יין אחר, הרי נתקן מפגימתו.

יח. 'כוס חי' - שמוזג את היין אל הכוס כשהוא חי בלא תערובת. ואחר שמזג ימזגנו במים. ועל פי הסוד יש למזוג המים ביין שלש פעמים.



בלחש על הכוס שבידו. ובאופן כזה לא יענו 'אמן' אחר המברך, שהרי בירכו בעצמם. ובכיוצא בזה יש בענייני 'אמן' משום הפסק בין הברכה לטעימה. ה. כשבעל הבית מברך ומוציא את השומעים, יזהרו לבל יענו אחריו 'ברוך הוא וברוך שמו'. אבל 'אמן' צריכים לענות. ובדיעבד אם ענו 'ברוך הוא וברוך שמו', יצאו ידי חובה, ואינם צריכים לחזור ולברך.

ו. שכת לברך 'שהחיינו' בקידוש, ונזכר קודם שסיים את אמירת ההגדה בברכת 'אשר גאלנו', חוזר ומברך 'שהחיינו'. ואם נזכר לאחר ברכת 'אשר גאלנו', אינו חוזר ומברך, שהרי כבר אמר 'והגיענו הלילה הזה לאכול בו מצה ומרור', בתוך ברכת 'אשר גאלנו'.

ז. אין מברכים ברכה אחרונה אחר שתיית הכוס הראשונה. ואם הוא רעב, מותר לטעום אחר הקידוש פירות או תבשיל אך לא ימלא כריסו מהם, כדי שיאכל מצה ומרור לתיאבון. ומותר לאכול מצה עשירה קודם אכילת מצה בליל פסח, ובלבד שיאכל ממנה פחות מכביצה [54 גרס].

"ורחץ" - נטילת ידיים ללא ברכה קודם טיבול ראשון

ה. צריך ליטול ידיים ללא ברכה קודם אכילת הכרפס, משום שמטבילים את הכרפס במשקה. אך אין מברכים משום שהוא מחלוקת הפוסקים וספק ברכות להקל. ונטילה זו צריכה להיות כנטילת ידיים לסעודה, בכל פרטיה ודקדוקיה.

ט. טוב להחמיר שלא ידבר אחר הנטילה עד אחר אכילת הכרפס, כמו בנטילת ידיים לסעודה.

י. נכון הדבר שלא יצא מביתו לחצר ליטול ידיו או לצורך שאר דברים, כדי שלא יפסיק בין כוס ראשונה של הקידוש לכוס שניה. כמו כן לאחר מכן טוב שלא יצא לחצר, כדי שלא יפסיק גם בין אכילת הכרפס לבין אכילת המרור. אבל לצאת מחדר לחדר בתוך הבית, אם רואה מקום עריכת הסדר, אינו נחשב להפסק. ואם נאלצים בני הבית ליטול ידיהם בחצר, לא יצאו בבית אחת, אלא בזה אחר זה, דהיינו שכל הזמן נשארים חלק מן המסובים בבית.

יא. יזהר שלא יכוון בדעתו שנוטל ידיו גם לצורך הסעודה. וטוב שיכוון בפירוש שנוטל ידיו אך ורק לצורך אכילת הכרפס. ואם היה בדעתו שנטילה זו היא גם לצורך הסעודה, ושומר את ידיו אחר הנטילה הראשונה מנגיעה בנעלי או במקומות המכוסים וכיו"ב, כשחוזר ונוטל שנית קודם הסעודה, נוטל בלי ברכה, שספק ברכות להקל.

יב. אם טעה וברך 'על נטילת ידיים', אף על פי כן חוזר ונוטל ידיו בברכה קודם הסעודה, ולא ישמור ידיו בנקיות אחר נטילה ראשונה לצורך הסעודה, וכנ"ל.

"כרפס" - טיבול ראשון של ירק במי מלח

יג. תיקנו חכמים לקחת כרפס או מין ירק אחר, ולטבלו במשקה ולאוכלו קודם הסעודה. והטעם כדי שיראו התינוקות שינוי - שמטבילים ואוכלים ירק קודם הסעודה - וישאלו על כך.

יד. לדעת רבותינו המקובלים צריך לאכול דווקא כרפס בטיבול ראשון ולא ירק אחר. ואם אינו מוצא כרפס אינו מעבד וייקח ירק אחר לטיבול ראשון. ואם אין לו אלא מרור, יברך עליו 'בורא פרי האדמה' ועל אכילת מרור, ויאכל ממנו כזית, וכשיגיע אחר כך לאכילת מרור, יטבלו בחרוסת ויאכל ממנו כזית בלי ברכה.

טו. קודם אכילת הכרפס מברך 'בורא פרי האדמה'. ויכוון לפטור בברכה זו את המרור הנאכל בתוך הסעודה.

טז. אם רוצה לטבל הכרפס במיץ לימון עם מלח, הרשות בידו אולם צריך להוסיף עליו מים עד שיהיו יותר ממיץ הלימון. וכמו כן חומץ העשוי ממיץ פירות [חוץ מן היין], צריך להוסיף עליו מים עד כדי שיהיו רבים מן החומץ, שהרי נוטל ידיו לצורך טיבול הכרפס במשקה, ומיץ לימון ושאר מי פרות אינם מצריכים נטילת ידיים קודם הטיבול בהם.

יז. נכון יותר שאחד מן המסובין יברך בקול רם 'בורא פרי האדמה' על הכרפס, ויכון להוציא את כל השומעים ידי חובת הברכה, וכל השומעים יענו אחריו 'אמן' ויכוונו לצאת ידי חובה. ומכל מקום אם המברך אינו בקי להוציא את השומעים ידי חובה, או שהוא כבד פה ואינו מבטא את המילים כהוגן, יברך כל אחד מן המסובים אחריו בלחש [- ובאופן שכזה לא יענו 'אמן' אחר המברך בקול רם וכנ"ל].

יח. אכילת הכרפס אינה צריכה הסיבה. ומכל מקום אם רצה לאוכלו בהסיבה, הרשות בידו.

יט. אין אוכלים כזית מן הכרפס, כדי שלא יכניס עצמו למחלקת הראשונים אם יש לברך אחריו. ובהיות שנחלקו הראשונים בשעור הכזית אם הוא שליש ביצה [19.2 גרס], או חצי ביצה [28.8 גרס], לכתחילה יזהר לאכול פחות משליש ביצה מן הכרפס. ומכל מקום בדיעבד אם אכל כזית או יותר, לא יברך אחריו 'בורא נפשות', שכלל גדול בדינו ש'ספק ברכות להקל'. ואם טעה וברך 'בורא נפשות' אחר הכרפס, אף על פי כן לא יברך 'בורא פרי האדמה' על המרור.

כ. לדעת רבותינו המקובלים, נכון להשאיר מן הכרפס בקערת סדר ליל פסח, עד אחר אכילת מצה ומרור, כדי שתהיה הקערה שלמה.

וביינות שאינם חזקים, מיץ ענבים ויין צמוקים וכיו"ב, או יינות המזוגים במים, מן הדין אינם צריכים מזיגה. ועל פי הסוד גם בו מוזג שלש טיפות של מים. אך לא יתן בהם מים יותר מדי, פן יאבד מהם טעם יין.

יט. 'כוס מלא' - צריך לברך על כוס יין מלא. אך אין זה אלא למצווה ואינו מעבד. וכל שיש בכוס רביעית יין, הרי הוא כשר לברכה.

כ. צריך לחזר אחר כוס שלם, שאינו שבור או סדוק וכיוצא בזה. ואם יש בתחתית הכוס נקב, או סדק, והיין יוצא ממנו דרך אותו נקב או סדק, הכוס פסולה לקידוש אף בשעת הדחק.

כא. שיעור רביעית כ-86 מ"ל. ולכתחילה ישתה רביעית יין בבית אחת. ולכל הפחות בכוס הראשונה [של הקידוש] ובכוס אחרונה [של ההלל] ישתה רביעית יין. ואם קשה עליו לשתות רביעית, ישתה לכל הפחות רוב רביעית [44 מ"ל]. ואם הכוס גדולה ומכילה יותר מרביעית, אינו צריך לשתות כל הכוס אף לכתחילה, ודי שישתה רביעית. כשהיא רוב הכוס. ואם אינו יכול לשתות רביעית, ישתה לכל הפחות רוב רביעית.

כב. צריך לשתות את הכוס בבית אחת. ולכל הפחות ישתה רוב רביעית בבית אחת. ואם שתה בשתיים או בשלש לגימות לא יצא, וצריך לחזור ולשתות לכל הפחות רוב רביעית בבית אחת. [ובכוס רביעית ישתה רביעית בבית אחת, שאם לא כן אינו מברך אחריה ברכה אחרונה]. ומי שהיין מזיקו או שיגרם לו הפרעה בקיום מצוות סדר ליל פסח, בדיעבד כששתה בסירוגין אינו צריך לחזור ולשתות.

הלכות הסיבה בליל פסח

כג. חייב אדם להראות עצמו כאלו הוא יצא ממצרים, ולכן ינהג שררה כבן חורין בסדר ליל פסח, ויכין מקום מושבו בהסיבה דרך חירות. ותיקנו חכמים להסב על צד שמאל. ואפילו עני שאין לו כרים וכסתות, יסב על הספסל או על הקרקע לצד שמאל, או יסמוך על ירך חבירו. אבל לא על ירך עצמו.

כד. ההסיבה צריכה להיות על צד שמאל דווקא. ואפילו איטר שרגיל לעשות כל מלאכתו ביד שמאל, יסב על צד שמאלו. ומי שטעה והיסב על צד ימין, או על גבו או על פניו, הרי זה כאילו לא היסב כלל.

כה. חיוב ההסיבה הוא במצות אכילת מצה ובשתיית ארבע כוסות. ומי שלא היסב באלו צריך לחזור ולאכול מצה או לשתות יין. וכן חייב להסב באכילת ה'כורך' ובאכילת האפיקומן. ובשאר הסעודה אם רצה להסב הרי זה משובח. אבל במרור אין להסב. וכן אין להסב בשעת ברכת המזון. ואכילת הכרפס אינה טעונה הסיבה, ואם רצה להסב רשאי. ונחלקו הפוסקים אם רשאי להסב בשעת אמירת ההגדה ובהלל, והרוצה להקל ולהסב, רשאי לעשות כן.

כו. אשה חשובה שאין בעלה מקפיד עליה, צריכה הסיבה. ופשט המנהג שנשים מסבות. אולם בדיעבד אם לא הסיבה, יצאה ידי חובה בין בארבע כוסות ובין במצה. ואינה צריכה לחזור.

כז. בן הסמוך על שלחן אביו צריך הסיבה. אבל תלמיד אצל רבו, אף על פי שאינו רבו מובהק, אינו רשאי להסב אלא אם כן יתן לו רבו רשות. ותלמיד חכם מופלג וגדול בתורה, אף שלא למד ממנו כלום, אסור להסב בפניו אלא אם כן נתן לו רשות. וכל שכן שאסור להסב בפני תלמיד חכם הנחשב לגדול הדור, אלא אם כן נתן לו רשות. ואם אביו הוא רבו ואפילו רבו מובהק או גדול הדור, צריך הסיבה, ואינו צריך ליטול ממנו רשות על כך, שמסתמא מוחל על כבודו.

כח. אבל בתוך י"ב חדש על הוריו, או בתוך שלושים יום על שאר קרובים, חייב בהסיבה.

כט. מצוה לחנך את הקטנים להסב בליל פסח. ומכל מקום אם לא הסיבו, אינם צריכים לחזור ולאכול או לשתות.

סדר ליל פסח

"קדש" - קידוש ליל פסח

א. לכתחילה אין לקדש אלא לאחר צאת הכוכבים, כרבע שעה לאחר שקיעת החמה. והנוהגים להחמיר בכל מוצאי שבת כשיטת רבנו תם, אינם צריכים להמתין כל כך בסדר ליל פסח, ובפרט שאפשר והיא חומרא המביאה לידי קולא, שבינתיים יש חשש שיישנו הילדים, ויבטל מצות 'הגדת לבנך'. אך מן הראוי שיתחיל לומר את ה'מגיד' רק לאחר זמן רבינו תם.

ב. יאמר הקידוש מעומד. ובברכת 'הגפן' שבקידוש יכוון לפטור גם את הכוס שניה שאחר ההגדה. ובברכת 'שהחיינו' יכוון לפטור את המצה והמרור שאוכל לאחר מכן.

ג. יושב ושותה בהסיבה על צד שמאלו. ואם שתה בלא הסיבה, או שהיסב על צד ימינו או לאחוריו, צריך לחזור ולשתות בהסיבה. אולם אינו חוזר ומברך שום ברכה.

ד. כל אחד מבני הבית אוהז כוסו בידו בשעת הקידוש. ובעל הבית מברך הברכות בקול רם, ומכוון להוציא את השומעים. והשומעים מכוונים לצאת. ועונים 'אמן'. ונכון שלא יברכו המסובים עם בעל הבית, אלא ישמעו ממנו ויצאו ידי חובה. ורק אם בעל הבית אינו בקי לכוון להוציא את השומעים, או שהוא כבד פה ואינו מבטא המלים כהוגן, יברך כל אחד מן המסובים

"יחץ" - חוצים את המצה האמצעית לשניים קודם אמירת ההגדה

כא. יקח את המצה האמצעית משלושת המצות המונחות בקערה לפניו ויחצנה לשניים, וישמור את החלק הגדול לאפיקומן, ויכסנו תחת המפה. והחלק הקטן יניח בקערה לצורך מצות אכילת מצה. ומכל מקום משאיר לפניו שתי מצות שלמות, לצורך לחם משנה.

כב. יש נוהגים לכוון האפיקומן במפה ולהניחו על השכם, לקיים מה שנאמר: 'על שכמם'. ויש נוהגים לתת האפיקומן על שכם אחד הקטנים, ושואלים אותו: מהיכן באת? והוא משיב: ממצרים. ושואלים אותו: ולהיכן אתה הולך? והוא משיב: לירושלים. [ויש מוסיפים לשאול: ומה זה על שכמך? והוא משיב: משארותם צורות בשמלותם על שכמם], וכל המסובים עונים: "לשנה הבאה בירושלים".

כג. יש נוהגים לחטוף המצה באמצע הסדר, כדי שיהיו הקטנים ערים ויתנו ליבם לסדר ליל פסח אגב שמירתם על האפיקומן. ואין במנהג זה משום חשש גול.

כד. יש נוהגים על פי הקבלה לבצוע המצה בצורת אותיות ד' - ו'. החלק הגדול יהיה בצורת ו', ויניחנו לאפיקומן, והחלק הקטן יהיה בצורת ד', ויניחנו למצות מצה.

כה. יבצע המצות בידו ולא בסכין, שכן דרכו של עני. ואם נשברה אחת משלושת המצות, יבצענה ב"יחץ", שהרי בלאו הכי בוצעים אותה.

כו. אף אם אין לו אלא שתי מצות, יבצע אחת מהן ב"יחץ". למרות שבכך תחסר לו מצה ללחם משנה, מפני שחציית המצות בליל פסח עדיפה על לחם משנה.

כז. לכתחילה יקח ל"יחץ" מצה גדולה שיש בה שיעור יותר משני כזיתים, כדי שיהיה אף בחלק הקטן לפחות שיעור כזית. ומכל מקום אם אין לו מצה גדולה, אף על פי כן יחצה המצה, ובשעת אכילת מצה יוסיף עליה ממקום אחר עד שיעור כזית. ואין צריך לקחת כמה מצות ביחד ולחצות ב"יחץ". [שהרי בלאו הכי הדבר ברור שאם אין המצה מספיקה לכל המסובים, לוקחים מצות ממקום אחר שלא מן הקערה, לצורך כל המסובים].

כח. טעה ולא בצע את המצה האמצעית ונזכר באמצע אמירת ההגדה, בוצע במקום שנוכח.

'מגיד' - סיפור יציאת מצרים בליל פסח

כט. עיקר המצווה לספר ביציאת מצרים בליל פסח, הוא לבניו שלא הגיעו למצוות שידועים ומבינים בסיפור יציאת מצרים. ואם אינם יודעים לשאול בעצמם ילדם כפי דעתם. ובנו קודם לאחרים. ונכון לספר גם לבנותיו. וכן לבני בניו ובנותיו, והקרוב קרוב קודם. ומכל מקום אף כשאין לו בנים או נכדים, מצוה עליו לספר ביציאת מצרים למסובים על שלחנו. ואם הוא לבדו מספר לעצמו.

ל. חכמים תיקנו סדר סיפור יציאת מצרים בהגדה של פסח. וחייב כל אדם לומר כל סדר ההגדה. ומצוה להוסיף ולספר במדרשי חז"ל ובפירושים נאים. ואף אם כל בני הבית חכמים ובקיים בסיפור יציאת מצרים, מצוה להוסיף על ידיעתם בפירושים כל אחד כפי שכלו.

לא. יש נוהגים שאחד מבני הבית קורא ההגדה בקול רם, והמסובים שומעים ויוצאים ידי חובה מדין שומע כעונה. או קוראים אחריו בלחש, כדי שיתנו ליבם לקריאתו. ויש נוהגים שכל בני הבית קוראים ההגדה ביחד בקול רם. ויש נוהגים שכל אחד מבני הבית קורא קטע אחד מן ההגדה בקול רם, והשאר קוראים אחריו בלחש, ומנהג נכון הוא.

לב. יאמרו את ההגדה בשמחה ובהלהבות. מכל מקום לא יאריך בהגדה ובסיפור יציאת מצרים קודם הסעודה יותר מדי, כדי שישפיק לסיים אמירת ההלל שאחר ברכת המזון קודם חצות הלילה, וכדי שישארו בניו הקטנים ערים בשעת אכילת מצה ומרור.

לג. נשים חייבות מן התורה במצות סיפור יציאת מצרים בליל פסח. ויכולות גם להוציא גם את האנשים ידי חובה.

לד. מי שאין לו מצה ומרור, אף על פי כן חייב לספר ביציאת מצרים בליל פסח, שמצוות נפרדות הן ואין האחת מעכבת את האחרות.

לה. אסור להפסיק בדיבור באמצע אמירת ההגדה. ומכל מקום לצורך גדול מותר להפסיק. ונכון להחמיר שלא לאכול באמצע קריאת ההגדה וההלל.

לו. לכתחילה יש לסיים אמירת הגדה של פסח עד חצות הלילה. ואם נאנס ולא אמרה עד חצות, רשאי לאומרה לאחר חצות ולסיים ברכת 'אשר גאלנו' בשם ומלכות.

לז. קודם 'מה נשתנה' יצווה להסיר הקערה מעל השלחן, ויש נוהגים שלא להסיר הקערה, אלא רק אומרים להסיר הקערה.

לח. אחר אמירת 'הא לחמא עניא', מוזהגים לו כוס שני, כדי שישאלו התינוקות למה שותים כוס שני קודם הסעודה. והבן שואל 'מה נשתנה'. ואם אין לו בן אשתו שואלת, ואם לאו הוא שואל את עצמו. ואפילו תלמידי חכמים שואלים זה לזה 'מה נשתנה'.

לט. באמירת 'מה נשתנה' צריכים לשאול כל ארבע השאלות. ואם שאלו רק שאלה אחת, לא נפטרו משאר השאלות. אולם לאחר ששאלו הקטנים או האשה, פטורים שאר המסובים מאמירת 'מה נשתנה'.

מ. רשאי לומר את ההגדה בין עומד ובין יושב. ונחלקו הפוסקים אם רשאי להסב בשעת אמירת ההגדה, והרצוה לסמוך ולהסב באמירת ההגדה, רשאי.

מא. כשאומר 'דם ואש ותמרות עשן' נוהגים לשפוך מעט יין מן הכוס. ולא ישפוך על ידי זילוף באצבעו, אלא יטה הכוס וישפוך ממנה. וישפוך לתוך כוס שבור, או לתוך קערה. וכן כשאומר עשרת המכות, והסימנים שאחריהם דצ"ך עד"ש באח"ב, שופך מעט מן הכוס אחר כל תיבה, עד ששופכו כולו, ובסך הכל שש עשרה פעמים. ואחר כך שופכים היין שבקערה, וחוזרים ושוטפים את הכוס וממלאים אותו שנית.

מב. כשמגיע למצה זו שאנו אוכלים, יקח המצה הפרוסה בידו, ויראנה למסבים, כדי לחבב את המצוה עליהם. וכן יעשה כשמגיע ל'מרור זה שאנו אוכלים'. אבל כשאומר 'פסח שהיו אבותינו אוכלים', לא יגביה הזרוע הצלי שהוא זכר לקרבן פסח, מפני שנראה כאלו מקדישו לקרבן פסח, אלא יסתכל בו.

מג. יש נוהגים לעמוד כשמתחיל בפרקים הראשונים של ההלל, הנאמרים בסיום ההגדה. והמחמיר תבוא עליו ברכה.

מד. אין מברכים 'הגפן' על כוס שני. ושונה את הכוס שני בהסיבה, ואם לא היה זה, חוזר ושונה בהסיבה. [ואם אינו רגיל לשותות יין באמצע הסעודה, הרי זה כהסיח דעת, וחייב לחזור ולברך 'הגפן' כשחוזר ושונה כוס שני אחר שלא הסב]. ואשה ששתתה בלא הסיבה, אינה צריכה לחזור ולשתות. ואחר כוס שני לא יברך ברכה אחרונה, מפני שברכת המזון פוטרתו.

מה. מי שאין לו יין, יברך ברכת 'אשר גאלנו' בלא כוס.

מו. הסומא חייב באמירת ההגדה בליל פסח, ואומר 'מצה זו שאנו אוכלים' כמו הפיקח. וכן הגר חייב בסיפור יציאת מצרים, ואומר 'עבדים היינו לפרעה במצרים'.

"רחצה" - נוטלים את הידיים בברכה קודם אכילת מצה

מז. נוטל ידיו לסעודה ומברך 'על נטילת ידיים'. וטוב להיזהר שלא להפסיק בדיבור שאינו לצורך הסעודה בין נטילת ידיים לבין הברכה שעל המצה.

מח. אם בזמן הנטילה הראשונה לצורך אכילת הכרפס היה בדעתו שתהיה גם לצורך הסעודה, ושמר ידיו שלא יטנפו על ידי נגיעה במנעל או במקומות המכוסים וכיוצא בזה, כשנוטל לצורך הסעודה נוטל בלי ברכה, שספק ברכות להקל. ולכן טוב שיכוון בפרוש בנטילה ראשונה שנוטל אך ורק לצורך אכילת הכרפס.

"מוציא - מצה" - אכילת כזית מצה בליל פסח

מט. מצוות צריכות כונה. ולכן צריך לכוון קודם אכילת המצה לקיים מצות עשה של אכילת מצה. ומכל מקום אם אכל בסתם ולא כיוון לשם מצוה, יצא ידי חובה. ויש נוהגים ממידת חסידות לומר 'לשם יחוד' קודם אכילת המצה.

נ. נשים חייבות במצות אכילת מצה. ומצוה לחנך את הקטנים המבינים בספור יציאת מצרים במצות אכילת מצה.

נא. ייקח המצות כסדר שהניחם, דהיינו המצה הפרוסה בין שתי המצות השלמות, ויאחזם בידו, ויברך ברכת 'המוציא'. וישמיט המצה השלישית מידיה [שהיא לצורך לחם משנה], וכשישארו בידו המצה העליונה עם המצה הפרוסה יברך 'על אכילת מצה', ובוצע מן העליונה השלימה, ומן הפרוסה כזית מכל אחת, ומטבלם במלח [אך לא יטבלם בחרוסת. והאשכנזים נוהגים שלא לטבלם אף במלח], ויאכלם בהסיבה ביחד. ואם אינו יכול לאכול משתי המצות ביחד, יאכל הכזית של המוציא מן השלימה העליונה קודם, ואחר כך יאכל הכזית השני מן הפרוסה.

נב. כשמחלק מצה לכל מסובים, ייקח מן המצות הנמצאות עמו בצד, ואינם חייבים לאכול דוקא מן המצות השלימה והפרוסה שהיו בקערה, ובפרט כשבני הבית מרובים, ואי אפשר בעניין אחר.

נג. שיעור כזית. יש אומרים שהוא שליש ביצה [19.2 גרם], ויש אומרים שהוא חצי ביצה [28.8 גרם]. ויש להחמיר כדעת האומרים שהוא חצי ביצה. ומצת מכונה רגילה המצויה בימינו, שיעורה שווה לשלושים גרם, דהיינו כזית.

נד. מי שאינו יכול לאכול כשני זיתים, כגון זקן או חולה, יאכל לכל הפחות שיעור כזית [28.8 גרם] בין מן השלימה ובין מן הפרוסה.

נה. בשעת הדחק, כגון חולה הרתוק למיטתו ואינו יכול לאכול אפילו כזית, יאכל לכל הפחות כשליש ביצה [19.2 גרם]. ויברך ברכת 'המוציא' אך לא ברכת 'על אכילת מצה'. והוא הדין למי שאין לו אלא פחות מכזית מצה. וכן אינו מברך ברכת המזון כל שלא אכל כ-29 גרם. ומי שידוע שאכילת המצה תגרום לו לחולי פנימי או שיפול למשכב משום כך, הרי הוא פטור לגמרי ממצות אכילת מצה. וכל שכן כשיש חשש שיבוא לידי סכנה, ואפילו אם רצה להחמיר על עצמו אינו רשאי.

נו. מי שאינו יכול לאכול אלא כשני זיתים מצה, כגון חולה וכיוצא בזה, יאכל כזית אחד בתחילה, אחר שיתברך 'המוציא' ועל אכילת מצה, ויאכל עוד חתיכה קטנה, אפילו כל שהוא עם ה'כורך', ויאכל עוד כזית מצה בשעת אכילת האפיקומן.

נז. רשאי לאכול הכזית של המצה מעט מעט ובלבד שלא ישהה באכילת הכזית יותר משיעור כדי אכילת פרס, שהוא 7.5 דקות בערך. וטוב להחמיר לעניין אכילת מצה שהיא מצות עשה מן התורה, ולאכול הכזית בתוך ארבע דקות.

נח. צריך ללעוס המצה יפה יפה, ואחר כך לבלוע. ובדיעבד אם בלע המצה בלא לעיסה יצא ידי חובה. אבל אם אכל המצה שלא כדרך אכילתו, כגון

שהיתה חמה מאד עד שגורנו נכזה ממנה, או שעירב בה דבר מר ואכלה, לא יצא, וצריך לחזור ולאכול.

נט. אם לא היסב באכילת מצה לא יצא, וצריך לחזור ולאכול בהסיבה, אך לא יברך שנית. ואפילו אם הפסיק בדיבור בינתיים.

ס. אסור לאכול דבר מאכל ביד עם המצה. ומכל מקום אם טבל המצה במרק וכיו"ב ואכלה, יצא ידי חובה. וזקן או חולה או מי שיש לו כאב שיניים, ואינו יכול לאכול המצה לבדה, מותר לו אף לכתחילה לפורר המצה לפרורים דקים ולאכולה. וכן מותר לו לשרות את המצה במים ולאכולה. ואם אינו יכול לאכולה אף באופן כזה, מותר לטבלה במרק או בתבשיל, ובלבד שלא יהא המרק או התבשיל חם שהיד סולדת בו.

סא. זמן אכילת מצה ומרור בליל פסח לכתחילה הוא עד חצות הלילה. ואם נתעכב עד אחר חצות הלילה, יאכל בלי ברכת 'על אכילת מצה' וברכת 'על אכילת מרור'. ואם עבר כל הלילה, אין לו תשלומין.

סב. אין יוצאים ידי חובה במצה גזולה, וכן במצה האסורה באכילה כגון שלא הפרישו ממנה תרומות ומעשרות, או שלא הפרישו חלה מעיסתה. אך יוצא ידי חובה במצה שלווה מחבירו. וכן בני הבית המסובים על שלחן בעל הבית, יוצאים ידי חובה במצות שלו. שהרי הוא כמקנה להם המצות. ויוצאים ידי חובה במצות שנלקחו בהקפה. וטוב להחמיר לשלם דמי המצות למוכר קודם ליל פסח.

סג. יש להיזהר שלא להפסיק בדיבור מזמן שמברך 'המוציא' עד סיום ה'כורך', מפני שברכת 'על אכילת מצה' וברכת 'על אכילת מרור', פוטרות את המצה ומרור שאוכל ב'כורך'. ומכל מקום אם עבר ודיבר אפילו בדברים שאינם מעניין אכילת המצה, אפילו קודם שסיים אכילת מצה, אינו חוזר ומברך. ואם הפסיק בדיבור שלא בעניין אכילת המצה לאחר ברכת 'על אכילת מצה' קדם שטעם ממנה, חוזר ומברך 'המוציא' ועל אכילת מצה.

"מרור" - מצות אכילת המרור בליל פסח

סד. נכון לכוון קודם אכילת מרור לקיים מצות עשה מדברי סופרים לאכול מרור בליל פסח.

סה. נשים חייבות גם במצות אכילת מרור. ונכון לחנך את הקטנים המבינים בסיפור יציאת מצרים במצות אכילת מרור.

סו. אלו הם הירקות שיוצאים בהם ידי חובת מצות מרור בליל פסח: א. חזרת, שהוא מה שנקרא היום חסא. [כ"ס, ליג'ונא, לגוטא, סאלאט, לטוס]. ב. עולשין [הנדבא]. ג. תמכא [כריין]. ד. חרובינא. ה. מרור. ועיקר המצוה בחזרת. ואם אין לו חזרת, יחפש אחר מין אחר מהנזכרים לעיל. וסדר העדיפות הוא לפי הסדר שנזכרו לעיל. ואם אינו מוצא אחד מן הירקות הנזכרים לעיל, יאכל לענה לא ירק אחר שהוא מר אבל לא יברך עליו 'על אכילת מרור'.

סז. יוצאים ידי חובה בעלים שלהם או בקלחים. [ובמקום שמצויים תולעים בחזרת, יש להוריד מכל קלח את העלים הירוקים שבצידי, ולאכול את הקלחים אחר בדיקה ושטיפה היטב]. וראוי לאכול מן הקלחים היוצאים מחוץ לקרקע [שעלים ירקים משני צדיהם], ומעיקר הדין יוצאים ידי חובה אף בגזע המרכזי של החזרת.

סה. אין יוצאים ידי חובה בעלי המרור אלא אם כן הם לחים, אבל בקלחים יוצאים ידי חובה בין בלחים ובין ביבשים. ולכן נכון לשרות את עלי המרור במים. ויזהר שלא ישוה במים יותר מעשרים וארבע שעות ברציפות, כדי שלא יהיו כבושים, ואין יוצאים ידי חובה במרור כבוש. וטוב לכרוך העלים קודם ליל הסדר בסדין לח או במגבת לחה.

סט. אין יוצאים ידי חובה במרור מבושל או שלוק, או כבוש בחומץ. והאוכלים תמכא שהוא מר מאד ורוצים להפיג מריירותו, לא יבשלוהו או ישרוהו במים יותר מעשרים וארבע שעות בבת אחת. אבל מותר לפוררו לחתיכות קטנות להפיג מריירותו. ובשעת הדחק יוצאים ידי חובה כשהוא כבוש במים.

ע. אף אם אין מרגישים טעם מריירות בחזרת, מצוה לאכול ממנה בליל פסח למרור. ואין צריך לטמון את החזרת באדמה כדי שירגישו טעם מריירות.

עא. מיד אחר שסיים אכילת המצה, יקח כזית מן המרור וישקענו בחרוסת. [ונוהגים שלא לשקע כולו בחרוסת, אלא מקצתו]. ולא ישהנו בתוך החרוסת, כדי שלא יתבטל טעם מריירותו. ואחר כך ינערו מן החרוסת, ויברך 'על אכילת מרור', ויאכלנו בתוך כדי שיעור אכילת פרס [7.5 דקות]. ואם אכל המרור בלא טיבול בחרוסת, יחזור ויאכל כזית מרור, ויטבלנו בחרוסת. **עב.** יאכל המרור בלא הסיבה, ואם רצה לאוכלו בהסיבה, רשאי.

עג. אין מברכין 'האדמה' על המרור, ואף אם הסיח דעתו אחר אכילת הכרפס, כגון שיצא מביתו וכיו"ב, או שטעה וברך 'בורא נפשות' אחר הכרפס.

עד. אף מי שאינו יכול לאכול מרור, מסיבות בריאות וכיו"ב צריך לדחוק עצמו ולאכול כזית מרור. ואם חושש שמא יפול למשכב מחמת כן או יבוא לידי חולי פנימי, הרי הוא פטור. ואם אפשר יטעם ממנו מעט, אך לא יברך 'על אכילת מרור' כל שאוכל פחות מכזית [29 גרם].

עה. צריך ללעוס המרור היטב, ואחר כך יבלענו. ובדיעבד אם בלע המרור בלא לעיסה כלל לא יצא, וצריך לחזור ולאכול.

"כורך" - כורך מצה ומרור ואוכלם יחד

עו. לאחר שסיים אכילת המרור, ייקח כזית מן המצה השלישית שנשארה

בקערה, ויכרוך אותה בכזית מרור, וטובל הכריכה בחרוסת, ואומר: "זכר למקדש כהלל", ואוכלם ביחד בהסיבה.

עז. אף על פי שאין להפסיק בדיבור קודם אכילת ה'כורך', מכל מקום נהגו לומר 'זכר למקדש כהלל' קדם אכילת ה'כורך'. ואנו נוהגים לומר: "מצה ומרור בלא ברכה, זכר למקדש, בימינו יחודש, כהלל הזקן שהיה כורכן ואוכלן בבת אחת, לקיים מה שנאמר: על מצות ומרורים יאכלוהו". ואין אמירה זו נחשבת להפסק, מפני שבלאו הכי אפילו לדעת הלל הזקן בדיעבד יוצא ידי חובת מצות מצה ומצות מרור אפילו כשאוכלם בפני עצמם, ואם כן כיון שכבר יצא ידי חובה, הרי אין אכילת ה'כורך' אלא לקיים 'זכר למקדש'. ומלבד זאת הרי תיבות אלו הן מן הענין, ולכן אינן נחשבות להפסק כלל.

עח. אין צריך לנער ה'כורך' מן החרוסת קודם האכילה [כשם שצריך במרור]. ואם שכח לטבל ה'כורך' בחרוסת אינו צריך לחזור ולאכול.

עט. אם אכל ה'כורך' בלא הסיבה, יצא ידי חובה, ואינו צריך לחזור ולאכול. פ. אין לערב כרפס או שאר ירקות עם ה'כורך', אלא ייקח מצה ומרור בלבד. פא. לכתחילה יש להקפיד בכורך שיאכל לכל הפחות שעור כזית מצה וכזית מרור. ומכל מקום זקן או חולה שקשה עליהם האכילה, רשאים להקל לאכול אפילו פחות מכזית.

"שלחן - עורך" - סעודת ליל פסח

פב. יערוך שלחנו ויסעד לבו בשמחה, כיד ה' הטובה עליו. ואם רצה לאכול בהסיבה, הרי זה משובה, אבל מן הדין אין צריך להסב בסעודה.

פג. החכם עיניו בראשו, ולא ימלא כריסו בסעודה, כדי שיאכל לאחריה את האפיקומן בתיאבון. שהרי אם שבע קודם אכילת האפיקומן עד שקץ באכילתו - היא אכילה גסה, ואינו יוצא ידי חובת מצות אכילת אפיקומן.

פד. יאכל שני תבשילים בסעודתו, אחד זכר לקרבן פסח, ואחד זכר לקרבן חגיגה. ויש נוהגים לאכול הביצה שבקערה, ואומרים 'זכר לקרבן חגיגה'. ומצוה לאכול בשר בסעודתו, משום שמחת החג. ומכל מקום מן הדין יוצא ידי חובת שני תבשילין אפילו בירקות או אורז.

פה. מקום שנהגו לאכול צלי בליל פסח אוכלים, מקום שנהגו שלא לאכול אין אוכלים. וכל זה בסתם בשר צלי, אבל הזרוע שנהגו לצלותו ולהניחו בקערת ליל הסדר, אסור לאוכלו בליל פסח אפילו במקום שנהגו לאכול צלי, כיון שנעשה זכר לפסח ויש לחוש יותר לכך שנראה כאוכל קדשים בחוץ.

פו. אף במקום שנהגו לאכול צלי בליל פסח, אסור לאכול גדי מקולס, דהיינו שנצלה ראשו על כרעיו ועל קרבו. ויש להחמיר גם שלא לאכול בשר בקר או עוף צלוי, במקום שנהגו שלא לאכול צלי בליל פסח, וכן כל דבר צלי שהוא טעון שחיטה. אבל ביצה צלוייה מותר לאכול בליל פסח.

פז. ביום טוב של פסח בבוקר, מותר לאכול צלי בכל המקומות.

פח. מקום שנהגו שלא לאכול צלי בליל פסח, יש להחמיר גם בצלי שלא נצלה על האש אלא צלי קדירה, משום מראית העין שדומה לצלי. אבל בשר שנצלה ואחר כך נתבשל, הרוצה להקל לאוכלו בליל פסח, יש לו על מה שיסמוך.

פט. יש להיזהר בליל פסח כשאוכלים בהסיבה, שלא ישיח בסעודתו, שמא יקדים קנה לוושט ויבוא לידי סכנה.

צ. נכון לומר דברי תורה על השלחן, וללמוד משניות מסכת פסחים. ומכל מקום כשהמסובים עייפים לא יאריך בדברי תורה, וימהר לסיים אכילת האפיקומן, וברכת המזון, ואמירת ההלל, כדי שכל בני הבית יקיימו מצוות אלו. ובפרט יש להזדרז כשזמן חצות מתקרב, כדי שיסיים אמירת ההלל קדם חצות הלילה.

"צפון" - אוכלים כזית מצה נוסף לאפיקומן

צא. לאחר שסיים סעודתו, ייקח כזית מן המצה שהטמין תחת המפה ב'יחץ', ויאכלנו בהסיבה. ויסיים אכילתו בתוך כדי אכילת פרס. וטוב להחמיר לאכול שני כזיתים, אחד זכר לקרבן פסח, ואחד זכר למצה הנאכלת עמו. ומן הדין די באכילת כזית אחד.

צב. אין לטבל האפיקומן בחרוסת או בשאר דברים, אלא יאכלנו לבדו. **צג.** יזהר שלא יהיה שבע יותר מדי כשיבוא לאכול האפיקומן, כדי שלא תהיה אכילתו אכילה גסה שאין יוצאים בה ידי חובה.

צד. אם המצה שהניח תחת המפה ב'יחץ' אינה מספיקה לכל המסובים, ייקח מצה שמורה אחרת. והנוהגים להחמיר לאכול שני כזיתים, טוב שמתחילה יחלקו כזית אחד לכל אחד מן המסובים מן המצה שהניחו לאפיקומן, ואחר כך יאכלו כזית מצה ממקום אחר. וכמו כן אם אבדה המצה שהניחו לאפיקומן, ייקחו מצה אחרת לאפיקומן.

צה. לכתחילה יש לסיים אכילת האפיקומן קודם חצות הלילה. ובדיעבד אם כבר הגיע זמן חצות הלילה, יוצא ידי חובה גם לאחר חצות.

צו. אם לא היסב באכילת האפיקומן, לא יצא, וצריך לחזור ולאכול בהסיבה. ויש להזהיר על כך את בני ביתו. ואם נזכר שלא היסב באפיקומן אחר שבירך ברכת המזון, אינו חוזר ואוכל, ויסמוך על כזית המצה הראשון שאכל ב'מוציא מצה'.

צז. שכח לאכול אפיקומן ונזכר לאחר נטילת מים אחרונים, עליו לחזור ולאכול. ואינו מברך 'המוציא' על אכילתו. ואם נזכר אחר שהתחיל לברך ברכת המזון, יגמור ברכת המזון ויחזור ויטול ידיו ויברך 'המוציא' ויאכל

קז. אין לשותות יין בין כוס שלישית לכוס רביעית.

"הלל" - אמירת ההלל ושתיית כוס רביעית מארבעה כוסות

קח. מזוגים כוס רביעית, ואומרים הלל בשמחה ובחדווה, ומתחילים 'שפוך חמתך', ויאחז הכוס בידו. ואם אינו יכול לאחוז הכוס בידו במשך כל ההלל, רשאי להניחו לפניו על השלחן.

קט. יש לעורר המסובים שיאמרו את ההלל בשמחה ובהתלהבות ולא מתנמנמים. וודאי שלא מתוך שחוק וקלות ראש. וכן שלא יקראוהו במרוצה.

קי. מצוה לחזור אחר זימון, כדי שיאמר האחד לשנים 'הודו', והאחרים עונים אחריו. והגדול אומר 'הודו'. ואם רצה ייתן רשות לאחר לומר 'הודו'. וכל זה למצווה מן המובחר, אבל אם אין לו זימון של שלשה שהגיעו למצוות, רשאי לצרף את אשתו ובניו הקטנים לאמירת ההלל.

קיא. חותמים ההלל בברכת 'ההללך'. אבל בברכת 'שתבח' שאומר קודם 'ההללך', אינו חותם. ואם טעה וחתם בברכת 'שתבח', אינו חוזר לחתום בברכת 'ההללך'.

קיב. אין אומרים 'אמן' אחר עצמו. ואף למנהג הספרדים האומרים 'אמן' אחר עצמם בכל יום בברכת 'שתבח', וכן בימים שגומרים את ההלל, בהלל שאחר ברכת המזון בליל פסח אין אומרים 'אמן' אחר עצמם, והטעם, שאין אומרים 'אמן' אלא כשיש יותר מברכה אחת, אבל בהלל זה אומרים רק ברכה אחת.

קיד. אחר שסיים 'מלך מהולל בתשבחות', שותה כוס רביעי בהסיבה, ואין מברכים עליו 'הגפן'.

קיד. אם לא היסב ונשאר יין בכוס, יחזור וימלאנו וישתה כוס רביעי בהסיבה בלא ברכה. ואם לא נשאר יין בכוס, ימלא כוס אחר, וישתה בהסיבה, ויברך עליו 'הגפן'. משום שהסיח דעתו משתיית היין. ויש מחמירים שלא לברך 'הגפן' על כוס רביעי בכל עניין וטוב לחוש להם, שספק ברכות להקל.

קטו. יזהר לשותות רביעית יין בכוס הרביעי [או השלישי], כדי שיברך 'מעין שלוש' אחר כוס רביעית.

קטז. יזהר לסיים אמירת ההלל קודם חצות הלילה. ואם לא סיים קודם חצות הלילה, יש אומרים שעבר זמן מצוה זו, ולכן לא יחתום בברכת 'ההללך' בהזכרת שם שמים, שספק ברכות להקל. וכמו כן אף הנוהגים לברך 'הגפן' על כל כוס וכוס, לאחר חצות הלילה לא יברכו.

"נרצה" - סיום הסדר

קכ. מצוה להמשיך ולספר ביציאת מצרים אפילו אחר סיום סדר ליל פסח. ויעסוק בתורה ובמדרשי חז"ל בעניין סיפור יציאת מצרים כפי כוחו, עד שתחטפנו שינה. ויש נוהגים לומר פיוטים אחר ההגדה, ויש נוהגים לומר 'שיר השירים' ומנהג יפה הוא.

קכא. אף שאסור לאכול ולשתות לאחר אכילת האפיקומן, מכל מקום רשאי לשתות תה או קפה, אפילו עם סוכר. ובפרט אם על ידי שתייתו יוכל להמשיך בסיפור יציאת מצרים. וכל שכן שמותר לשתות מים או משקאות קלים. אבל אסור לאכול פירות או מיני מתיקה, ואפילו מעט. וכל שכן שאסור לאכול תבשילים או לשתות יין לאחר כוס רביעית. אולם הרגיל לעשן ביום טוב, מותר לעשן לאחר סיום סדר ליל פסח.

קכב. בחוץ לארץ חוזרים ועושים סדר ליל פסח בלילה השני. ומברכים שנית ברכת 'שהחיינו' בקידוש. וכל דיני סדר ליל פסח, נוהגים בחוץ לארץ בין בלילה הראשון ובין בלילה השני.

האפיקומן בהסיבה. [ואם אוכל כביצה בלא קליפתה, דהיינו כ-54 גרם, מן האפיקומן, יברך 'על נטילת ידים', ואם אוכל פחות מכך, ייטול בלא ברכה]. ואחר כך יחזור ויברך ברכת המזון, וישתה כוס שלישית בהסיבה, וימשיך באמירת ההלל. ואם נזכר שלא אכל האפיקומן אחר שסיים ברכת המזון ושתה כוס שלישית, יחזור וייטול ידיו ויברך 'המוציא' ויאכל האפיקומן בהסיבה, ואחר כך יחזור ויברך ברכת המזון, אך לא יחזור וישתה כוס שלישית אלא ימשיך באמירת ההלל.

צח. אין אוכלים את האפיקומן בשני מקומות, ויש להחמיר בזה אפילו בחדר אחד בשני שלחנות.

צט. אם נרדם באמצע אכילת האפיקומן והקיץ, אינו חוזר לאכול, משום שנחשב כאוכל בשני מקומות. אבל אם רק נמנם ימשיך אכילתו. וכל זה כשהוא לבדו, אבל בני חבורה שישנו מקצתם באמצע אכילת האפיקומן, חוזרים ואוכלים. ואם ישנו כולם, אינם חוזרים ואוכלים. ואם נמנמו, חוזרים ואוכלים. וכל זה כשאירע הדבר באמצע אכילת האפיקומן, אבל באמצע הסעודה או בסופה קודם שהתחילו באכילת האפיקומן, יאכלו האפיקומן לאחר מכן, אבל צריכים נטילת ידים בלא ברכה כשיעורו משנתם.

ק. אסור לאכול כל דבר מאכל אחר אכילת האפיקומן, כדי שישאר טעם מצה בפיו. ואם טעה ואכל פירות וכיוצא בזה אחר האפיקומן, חוזר ואוכל אפיקומן, כל שלא ברך ברכת המזון. אבל אם ברך ברכת המזון, אינו חוזר ואוכל.

"ברך" - ברכת המזון ושתיית כוס שלישית מארבעה כוסות

קא. לאחר אכילת האפיקומן, נוטלים ידיים למים אחרונים, ומברכים ברכת המזון על הכוס. וצריך לשטוף את הכוס ולהדיחו קודם ברכת המזון, אף אם הוא נקי. וכשמסתחיל לברך נוטלו בידו הימנית, בלי סיוע מידו השמאלית, ויגביהנו מעל השלחן טפח אחד [8 ס"מ], ונותן בו עיניו שלא יסיח דעתו [וכדין כל ברכת המזון על הכוס]. וכל המסובים צריכים להקפיד בכל הנ"ל.

קב. אין להסב בשעת ברכת המזון.

קג. אם שכח ולא אמר 'יעלה ויבוא' בברכת המזון, אם נזכר אחר שאמר 'ברוך אתה ה' קודם שאמר 'בונה ירושלים', יאמר 'למדני חוקיך', ויחזור ויאמר 'יעלה ויבוא'. ואם אמר 'בונה ירושלים', ונזכר שלא אמר 'יעלה ויבוא', יאמר בשם ומלכות: "ברוך אתה ה', אלקינו מלך העולם, אשר נתן ימים טובים לעמו ישראל לששון ולשמחה, את יום חג המצות הזה, את יום טוב מקרא קודש הזה. ברוך אתה ה', מקדש ישראל והזמנים". ע"כ. ואם נזכר שלא אמר 'יעלה ויבוא' אחר שהתחיל בברכה רביעית, ואמר 'ברוך אתה ה', אלקינו מלך העולם', ימשיך 'אשר נתן ימים טובים' וכו'. אבל אם נזכר אחר שאמר 'לעד האל אבינו מלכנו', אפילו אמר רק תיבה אחת 'לעד', חוזר לראש ברכת המזון. [ודין זה הוא דוקא בליל פסח, שאכילת המצה חובה, מה שאין כן בשאר ימי הפסח].

קד. חל ליל פסח בשבת ושכח לומר 'רצה', יש לנהג ככל הנ"ל לעניין 'יעלה ויבוא' [וכן בשאר שבתות השנה], אלא שנוסח הברכה שמוסיף כשנזכר אחר שחותם 'בונה ירושלים', הוא: "ברוך אתה ה', אלקינו מלך העולם, אשר נתן שבתות למנוחה לעמו ישראל, באהבה לאות ולברית. ברוך אתה ה', מקדש השבת". ע"כ. ואם שכח לומר גם 'רצה' וגם 'יעלה ויבוא' בליל פסח שחל בשבת, נוסח הברכה הוא: "ברוך אתה ה', אלקינו מלך העולם, אשר נתן שבתות למנוחה ומועדים לשמחה לעמו ישראל, באהבה לאות ולברית ולששון ושמחה, את יום השבת הזה ואת יום חג המצות הזה את יום טוב מקרא קדש הזה. ברוך אתה ה', מקדש השבת וישראל והזמנים". ע"כ.

קה. אף האשה ששכחה להזכיר יעלה ויבוא או 'רצה' בליל פסח, צריכה לחזור.

קו. אחר ברכת המזון יברך 'הגפן' [ויכוון לפטור בברכתו שתיית כוס רביעית], וישתה הכוס בהסיבה. ואם לא היסב, חוזר ושותה בהסיבה ואינו חוזר ומברך 'הגפן'.



קו ההוראה העולמי

שע"י בית ההוראה 'יחווה דעת'

בנשיאות מו"ר ועט"ר הגאון הגדול **רבי דוד יוסף שליט"א**



ניתן להפנות שאלות אל רבני בית ההוראה שליט"א בכל שעות היום בטלפון

למתקשרים מחו"ל: